

Työttömän häpeä

Häpeän ja stigman vaikutus työllisyyspalveluissa: kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Maija Isännäinen

Mirka Ståhle

Opinnäytetyö

Joulukuu 2023

Sosionomin tutkinto-ohjelma (AMK)

Isännäinen, Maija & Ståhle, Mirka

Työttömän häpeä. Häpeän ja stigman vaikutus työllisyyspalveluissa: kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Joulukuu 2023, 37 sivua

Sosionomin tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö AMK.

Julkaisun kieli: suomi

Julkaisulupa avoimessa verkossa: kyllä

Tiivistelmä

Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena oli lisätä tietoisuutta häpeän ja stigman vaikutuksista työttömään, sekä selvittää millaisia vaikutuksia häpeän tunteen vähenemisellä on palveluiden vastaanottamiseen. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, kuinka työllisyyspalveluiden työntekijä voi omalla toiminnallaan vähentää asiakkaan kokemaa häpeää. Katsaukseen on valittu yhteensä kuusi (6) tutkimusta. Tutkimuksista kolme (3) on kotimaisia ja kolme (3) kansainvälisiä. Kaikki artikkelit ovat vertaisarvioituja. Aineisto on analysoitu teema-analyysillä.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että häpeä ja stigma vaikuttavat työttömän elämään monella eri tavalla. Häpeä on usein hyvin syvään juurtunut tunne. Häpeällä ja stigmalla on negatiivisia vaikutuksia työttömän verkostoitumiseen, omanarvontunteeseen, sosiaalisiin suhteisiin sekä henkiseen hyvinvointiin. Tämän lisäksi työttömät kantavat huolta muiden ihmisten asenteista heitä kohtaan. Opinnäytetyössä tutkittiin myös työllisyyspalveluiden työntekijöiden mahdollisuuksia vaikuttaa asiakkaan kokemaan häpeään. Työntekijällä onkin suuri vaikutus siihen, millaisena asiakastilanteet koetaan. Tärkeimpiä ominaisuuksia ovat työntekijän empaattisuus, kuuntelemisentalo, rauhallisuus, läsnäolo, jämäkkyys sekä rehellisyys. Myös asiakkaan kunnioitus ja toivon luominen nousivat tutkimuksessa tärkeiksi asioiksi.

Johtopäätöksenä voidaan sanoa, että häpeän tunteeseen vaikuttavat monet eri tekijät. Työntekijä voi kuitenkin omalla vuorovaikutuksella ja sanattomalla viestinnällään vaikuttaa siihen, että asiakas kokee olevansa tärkeä ja arvostettu yhteiskunnan jäsen.

Avainsanat (asiasanat)

Häpeä, stigma, työttömyys, työtön, työllisyyspalvelut, asiakastyö

Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)

Ei salassa pidettäviä liitteitä

Isännäinen, Maija & Ståhle, Mirka

Shame on the unemployed. The impact of shame and stigma in employment services: a descriptive literature review

Jyväskylä: JAMK University of Applied Sciences, December 2023, 37 pages.

Bachelor`s Degree Programme in Social Services. Bachelor`s thesis.

Permission for open access publication: Yes

Language of publication: Finnish

Abstract

The thesis was implemented as a descriptive literature review. The aim of the literature review was to increase awareness of the effects of shame and stigma on the unemployed and to find out what kind of effects the reduction in feelings of shame has on receiving services. In addition, the aim was to find out how employment services employees can reduce the shame experienced by clients through their own actions. A total of six (6) studies have been selected for the review. Three (3) of the studies are domestic and three (3) international. All articles are peer reviewed. The data has been analysed with a thematic analysis.

The study showed that shame and stigma affect an unemployed person's life in many ways. Shame is often a very deep-seated emotion. Shame and stigma have negative effects on an unemployed person's networking, sense of self-worth, social relationships, and mental well-being. In addition, the unemployed are concerned about other people's attitudes towards them. The thesis also examined the possibilities of employment service employees to influence the shame experienced by clients. The employee has a great influence on how customer situations are perceived. The most important qualities are empathy, listening skills, calmness, presence, firmness, and honesty. Respect for the customer and the creation of hope were also important issues in the study.

In conclusion, the feeling of shame is influenced by many different factors. However, through their own interaction and non-verbal communication, employees can influence the customer to feel that they are an important and valued member of society.

Keywords/tags (subjects)

Shame, stigma, unemployment, unemployed, employment services, customer work

Miscellaneous (Confidential information)

No confidential attachments

Sisältö

1	Johdanto	6
2	Häpeä.....	7
2.1	Mitä on häpeä?	7
2.2	Henkilökohtainen ja sosiaalinen häpeä	8
2.3	Häpeän vaikutukset.....	9
2.4	Positiivinen häpeä	11
2.5	Stigma.....	12
3	Työttömyys	13
3.1	Työtön	13
3.2	Työttömyyden vähentämisen keinot	14
4	Tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	16
5	Toteutus.....	16
5.1	Menetelmät.....	16
5.2	Aineistonkeruu	17
5.3	Teema-analyysi.....	18
6	Tutkimustulokset.....	20
6.1	Häpeän kokemukset.....	20
6.2	Työttömyyden vaikutukset.....	23
6.3	Työntekijänä asiakastyössä	24
6.4	Työllisyyspalveluissa asiointi	26
7	Pohdinta.....	28
7.1	Keskeiset johtopäätökset	28
7.2	Luotettavuus	32
7.3	Hyödynnettävyys ja jatkotutkimus.....	33
	Lähteet	35
	Liitteet	37
	Liite 1 Hakutiedot	37
	Kuviot	
	Kuva 1. Häpeän neljä ilmansuuntaa (Myllyviita 2021, 94).....	10

Taulukot

Taulukko 1. Sisäänto- ja poissulkukriteerit.....	18
Taulukko 2. Valitut tutkimukset tiivistettynä.....	19

1 Johdanto

Suomessa oli työttömiä työnhakijoita elokuussa 2023 yhteensä 249 500. Tämä määrä sisältää työ- ja elinkeinotoimistojen sekä kuntakokeilun asiakkaat ja lisäksi kokoaikaisesti lomautetut. Yli vuoden työttömänä olleita, joita pidetään pitkäaikaistyöttöminä, oli yhteensä 90 800. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2023.) Kulttuurissamme vallitsee käsitys, että työttömän ihmisen kuuluisi hävetä, vaikka työttömän juuri kuuluisi saada mahdollisuus vapautua tästä tunteesta. Usein kuitenkin erilaiset toimet vain tuottavat häpeän tunnetta lisää. Työttömyys heikentää ihmisen omanarvontunnetta sekä osallisuuden kokemusta ja lisäksi on riski sosiaalisten suhteiden haavoittuvaisuudelle. (Näre&Näre 2022, 11–12.) Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä tietoisuutta häpeästä ja stigman vaikutuksista. Lisäksi tavoitteena oli tutkia, kuinka työllisyyspalveluiden työntekijä voi käytöksellään vaikuttaa häpeän tunteen vähenemiseen ja miten häpeän tunteen väheneminen vaikuttaa palveluiden vastaanottamiseen. Häpeän tunne on erittäin kokonaisvaltainen tunne, millä on vaikutusta ihmisen käyttäytymiseen, ajatteluun ja tekoihin, fysiologisten ja psykologisten muutosten lisäksi (Viljamaa 2018, 11; Myllyviita 2021, 12).

Työttömyys on yhteiskunnallinen haaste. Työttömyydellä on vaikutuksia kotitalouksien kustannuksiin, vaikkakin vaihtelut eri kotitalouksien välillä ovat suuria. Tähän vaikuttaa mm. kotitalouksien erilaiset taloudelliset tilanteet sekä työttömyysjakson kesto. Tämän lisäksi työttömyys aiheuttaa erilaisia sosiaalisia ongelmia. Työttömyyden aiheuttamia sosiaalisia ongelmia ovat esimerkiksi rikkollisuus, psykologinen stressi, pääoman väheneminen, sairastuvuuden lisääntyminen ja negatiiviset vaikutukset perhe-elämään. Sosiaalisilla ongelmilla on seurannaisvaikutuksia yhteiskuntaan ja julkiseen talouteen. Sosiaalisten haasteiden lisäksi työttömyys aiheuttaa rahallisia kustannuksia julkiselle taloudelle. Taloudellisten kustannusten mittaaminen on kuitenkin haasteellista. (Alasalmi, Alimov, Ansala, Busk, Huhtala, Kekäläinen, Keskinen, Ruuskanen & Vuori 2019, 9–16; Eardley 2002.) Työllisyys on hyvinvointivaltion tulevaisuuden ydinasioita niin taloudellisen kuin sosiaalisen kehityksen kannalta ja työllisyysasteen nostamista pidetään yhtenä merkittävimmistä tehtävistä talouspolitiikassa (Kanaoja 2018, 9).

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli saada lisää ymmärrystä ja tietoa, kuinka ihmisiä voisi tukea sekä kohdata työllisyyspalveluissa, kun taustalla on voimakkaita tunteita, jotka voivat lamauttaa ja pahimmassa tapauksessa saada ihmisen syrjäytymään ja kuinka häpeän tunteen väheneminen vai-

kuttaa palveluiden vastaanottamiseen. Työttömyyteen ja häpeän tunteeseen liittyen on tehty erilaisia tutkimuksia, mutta tästä näkökulmasta näimme tarpeelliseksi tutkia asiaa lisää. Aihe on laajasti yhteiskunnallinen ja aina ajankohtainen. Etenkin nyt työttömyyteen liittyvät asiat ovat ajankohtaisia, kun työvoimapula on Suomessa monen alan ongelmana. Aihetta rajasimme häpeän tunteen ja stigman ympärille, sekä niistä helposti syntyvän syrjäytymisriskin huomioimiseen työttömien ihmisten kohdalla. Teoriaosuudessa käsitellään häpeää, stigmaa ja työttömyyttä. Aiheen ympäriltä löytyi paljon tutkittua tietoa erityisesti kansainvälisistä tutkimuksista. Rajaus vaati tarkastelua ja pohdintaa siitä, mitkä asiat ja aineistot oleellisesti liittyivät tavoitteeseen pääsemiseen. Kuvailuvaan kirjallisuuskatsaukseen valittiin sellaiset vertaisarvioidut tutkimukset, joiden aiheen ja sisällön katsottiin vastaavan mahdollisimman tarkasti ja monipuolisesti tutkimuskysymyksiin.

2 Häpeä

2.1 Mitä on häpeä?

Häpeä on hyvin kokonaisvaltainen tunne, mikä vaikuttaa yksilön minuuteen. Se on myös yksi yleisimpiä tunteita, mitä jo hyvin pienet vauvat tuntevat (Laihiala 2018, 35). Malisen (2012, 79) mukaan kaikki tunteet, häpeä mukaan lukien, muuttuvat kun ihminen kasvaa ja kehittyy. Lapsuudessa koettu häpeä on erilaista kuin aikuisuudessa, sillä aikuisena koettu häpeä sekoittuu muiden tunteiden kanssa, eikä aikuinen välttämättä edes tunnista häpeää itsessään.

Häpeän tunne aiheuttaa ihmisessä niin fysiologisia kuin psyykkisiä muutoksia ja tuntemuksia. Kun ihminen tuntee häpeää, hänen sydämensä syke ja verenpaine nousee sekä kehon stressihormonien tuotanto kasvaa. Mutta samaan aikaan ihminen voi lamaantua kokemastaan häpeästä ja keho painua kasaan. Häpeä voi aiheuttaa ihmisessä myös hyvin ristiriitaisia ajatuksia, sillä hän voi samaan aikaan kokea tarvetta piiloutua ja tulla nähdyksi. (Myllyviita 2021, 12.) Koska häpeän tunne on juurtunut syvälle ajatuksiin, se vaikuttaa hyvin moneen asiaan. Häpeän tunteen vaikutukset näkyvät teoissa, puheissa, tekemisissä ja tekemättä jättämisessä. Suurta häpeää tunteva ihminen kokee, että hän ei ole ansainnut hyviä asioita elämässä, hänellä ei ole rohkeutta vaatia asioita itselleen, kertoa mielipidettään tai rajoittaa itseensä kohdistuvia vääriä tekoja. (Viljamaa 2018, 11.)

Häpeän tunne voi syntyä, kun ihminen kokee tulevansa muiden silmissä nähdyksi erilaisena kuin haluaisi tai kun ihminen vertailee itseään muihin. Häpeän tunne voi saada ihmisen tuntemaan

alemmuutta, riittämättömyyttä, arvottomuutta ja ulkopuolisuuden tunnetta. Näitä tunteita muut ihmiset voivat vahvistaa kohtelemalla tuomitsevasti tai joukosta pois sulkien, ihminen voi alkaa uskomaan, ettei ole riittävä tai on vääränlainen ja arvoton. Kun henkilö tuntee olevansa vääränlainen tai arvostus itseään kohtaan on vähäistä, voi se heikentää yksilön toimintakykyä ja lamauttaa.

(Myllyviita 2021, 21.)

Häpeän ollessa sosiaalinen tunne, tulee sitä aina tarkastella kulttuurin ja yhteisön näkökulmasta (Myllyviita 2021, 56). Yhteiskunnan arvoilla ja uskomuksilla on näin ollen vaikutuksia siihen, mistä häpeää tunnetaan. Tässä opinnäytetyössä tarkastelemme työttömän kokemaa häpeää, mihin yhteiskunnan arvot ja uskomukset yhtä lailla vaikuttavat. Kulttuurissa on tietyt käsitykset siitä, mikä on oikeaa ja mikä on väärää. Yhteiskunnassamme on vallalla käsitys, että työttömän on normaalia kokea häpeää tilanteestaan ja oikeastaan työttömän kuuluukin kokea häpeää. Ja mikäli työtön onnistuu pääsemään irti tästä tunteesta, niin saatetaan tehdä sellaisia päätöksiä ja toimia, jotka pitävät yllä häpeän tunnetta. Työttömille voidaan siis tuottaa häpeää erilaisille yhteiskunnallisilla päätöksillä, sen lisäksi, että työttömyys itsessään voi olla erittäin kuormittavaa. (Näre & Näre 2022, 11–12.)

2.2 Henkilökohtainen ja sosiaalinen häpeä

Ihmisen tuntema häpeä on monesti sitä syvempää, mitä ristiriitaisempia yhtälö muiden asettamien tavoitteiden ja vaatimusten taso verrattuna omiin kykyihin ja resursseihin on. Häpeän taustalla onkin huoli siitä, että paljastaa todellisen minänsä muille ja toisaalta itsensä näkeminen hyvin negatiivisessa valossa. Tähän pohjautuukin se, että häpeä on jaoteltu henkilökohtaiseen häpeään ja sosiaaliseen häpeään. Henkilökohtaisessa häpeässä ihminen voi kokea pettyneensä itseensä, mikäli ei ole kykenevä elämään kuten haluaisi. Henkilökohtaisessa häpeässä henkilö arvioi itseänsä negatiivisesti. Näin voi käydä esimerkiksi silloin, kun joutuu turvautumaan toisten apuun, vaikka haluaisi pärjätä itsenäisesti ja olla riippumaton ulkopuolisesta avusta. Henkilökohtainen häpeä on hyvin lähellä syyllisyyttä. Eroavaisuus syyllisyyteen on kuitenkin se, että syyllisyys kohdistuu teokoon, kun sisäinen eli henkilökohtainen häpeä, on minuuteen liittyvää. (Laihiala 2018, 34.)

Ulkoinen eli sosiaalinen häpeä on sitä, että ihminen pelkää muiden näkevän hänen todellisen minänsä. Sosiaalisessa häpeässä ihminen pelkää, että hänen luokitellaan kuuluvaksi johonkin tiettyyn ei-toivottuun tai stigmatisoituu ihmisryhmään kuuluvaksi. Sosiaalinen häpeä liittyy ulkopuolelta

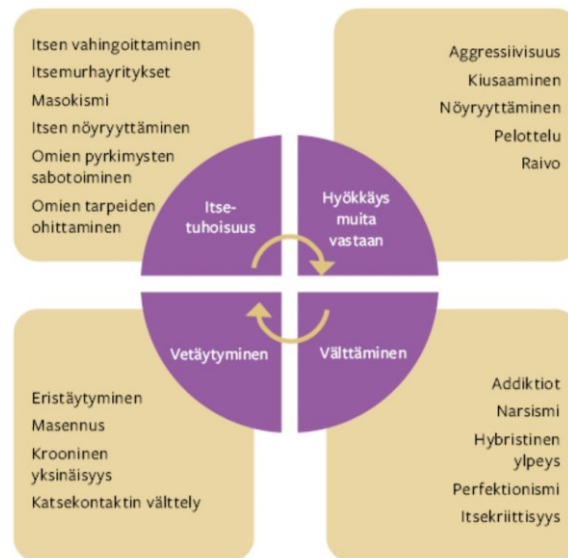
tuleviin odotuksiin ja paineisiin. Ihminen voi kokea olonsa erittäin ahdistavaksi ja toivottomaksi, mikäli kokee samanaikaisesti henkilökohtaista ja sosiaalista häpeää. Tähän henkilö voi reagoida vetäytymällä sosiaalisista tilanteista ja eristäytyä. Vetäytyminen sosiaalisista tilanteista voi kuitenkin pitkittää häpeän aiheuttamia ongelmia ja vaikeuttaa häpeän tunteen käsittelyä ja siitä irtautumista. (Mts. 35.)

2.3 Häpeän vaikutukset

Häpeän tunteen tiedetään aiheuttavan paljon psyykkisiä ongelmia, kuten masennusta, itsetuhoisuutta, syömishäiriöitä ja ahdistuneisuutta (Laihiala 2018, 35). Pitkään jatkunut häpeä ja nöyryytys vieraannuttavat muista ja lopulta myös itsestään. Kun ihminen joutuu häpäisyn ja syrjinnän kohteeksi esimerkiksi niin, että hänet suljetaan porukan ulkopuolelle tai häntä toistuvasti nöyryytetään, voi se aiheuttaa yksilölle kroonisen ja vammauttavan häpeäkokemuksen. (Myllyviita 2021, 55.) Kun henkilö tuntee häpeää sosiaalisissa tilanteissa ja kokee olevansa huonompi ja arvottomampi kuin toiset, voi hän yrittää pelastaa kasvonsa vetäytymällä ihmiskontakteista ja yhteiskunnasta. Vetäytyminen omiin oloihinsa voi kuitenkin olla este häpeän tunteesta irtautumiselle. Vetäytyminen ennustaa myös häpeän tunteiden pitkittymistä. (Laihiala 2018, 33.)

Ihminen ei välttämättä tunnista häpeää, mutta voi oireilla asiaa muilla tavoin. Tunnistamaton häpeä voi näkyä esimerkiksi jatkuvana riittämättömyytenä, tyhjyyden tunteena, suorittamisena, kroonisena vihaisuutena tai vaikeutena tunnistaa omaa itseään. Ihminen on voinut rakentaa tiedostamattaan itselleen erilaisia selviytymiskeinoja, jotta pystyisi sietämään sisällä olevaa riipivää tunnetta. Monet häpeän kokemukset ajoittuvat myös ensimmäisiin vuosiimme, jolloin emme kielellisesti voineet vielä jäsentää kokemuksiamme. (Myllyviita 2021, 55.) Selviytymiskeinot eivät kuitenkaan poista häpeän aiheuttamaa traumamuistoa. Näin ollen kaikki tilanteet, jotka aiheuttavat ihmisessä häpeää, tuovat mieleen aikaisemmat kokemukset. Ihminen joutuu keksimään aina vain voimakkaampia selviytymiskeinoja, jotta sietäisi oloaan ja tunteitaan. Kun kaikista tilanteista ja asioista, jotka aiheuttavat häpeää, tulee sietämättömiä, häpeä kasvaa kasvamistaan ja siitä tulee sokea piste. Syvä häpeä ja traumakokemukset voivat pahimmillaan johtaa siihen, ettei henkilö koe häpeää laisinkaan, eikä pysty huomioimaan toisia ihmisiä. Tämän lopputuloksena on suuruudenhulluus, narsismi ja ylimielisyys. Kun ihminen ei pysty tuntemaan enää häpeää tai sen sukuisia tunteita, ei hän pysty tuntemaan empatiaa ja myötätuntoa muita kohtaan. Empatian ja myötätunnon puute voi johtaa äärimmäisen vakaviin rikoksiin ja väkivaltaan. (Mts. 62–63.)

Alla oleva kuva havainnollistaa häpeän negatiivisia vaikutuksia. Kuvan on laatinut Nathanson (1992). Kuvassa Nathanson esittelee häpeän neljä ilmansuuntaa, jotka ovat strategioita häpeältä suojautumiseen sekä häpeän piilottamiseen itseltä ja muilta. Nämä ovat vetäytyminen, välttely, hyökkäys itseään vastaan ja hyökkäys muita vastaan. (Myllyviita 2021, 94.)

Kuva 1. Häpeän neljä ilmansuuntaa (Myllyviita 2021, 94).

Neljän ilmansuunnan strategioista yksi on vetäytyminen, joka tapahtuu niin fyysisellä, kognitiivisella kuin emotionaalisella tasolla. Se on tyypillisimpiä tapoja reagoida tuntiessaan häpeää. Tuolloin henkilö painaa katseen ja hartiat alas välttääkseen suoraa katsekontaktia. Pyrkii olemaan mahdollisimman näkymätön. Tähän liittyy usein sisäistä puhetta, jossa itseä soimataan ja syytetään asioista. Vetäytyminen ei ole ongelmallista, mikäli siitä ei tule pitkäkestoista ja toistuvaa. Ohimenevä vetäytyminen voi kestää vain hetken, mutta pitkittyessään se voi kestää useita päiviä tai viikkoja. Tällöin ikävät, negatiiviset ajatukset jäävät päälle, eikä henkilö pysty irrottautumaan niistä. Pitkä eristäytyneisyys muista lisää riskiä krooniseen yksinäisyyteen, sillä ihminen alkaa välttelemään kaikkia tilanteita, joihin liittyy mahdollisuus sosiaalisiin kohtaamisiin. Tämän lisäksi henkilö voi olla niin uppoutunut omiin tuntemuksiin ja ajatuksiin sosiaalisissa tilanteissa, ettei ole kykenevä huomioimaan toisia. Tämä johtaa usein kanssakumppaneiden mielenkiinnon vähenemiseen, sillä vuorovaikutus ei ole vastavuoroista. Tällä kehityskululla on yksinäisyyttä ylläpitävä vaikutus, mikä voi aiheuttaa henkilössä masennusta ja sosiaalisten tilanteiden pelkoa. (Myllyviita 2021, 95–96; Myllyviita 2016.)

Viha muita kohtaan on myös yksi neljän ilmansuunnan strategioista. Tällöin henkilö kohdistaa vihan toisiin ja pyrkii tällä tavoin selviämään häpeän aiheuttamasta tunteesta. Kun henkilön ensisijainen tunne on häpeä, mutta hän ei pysty tai ole kykenevä ilmaisemaan tätä tunnetta, voi toissijainen tunne olla viha. Vihan tunne ja viha muita kohtaan ovat primitiivisin reaktio suojautua häpeältä. Näiden lisäksi on hyökkäys itseä kohtaan. Se on vihan ja inhon tuntemuksia omasta itsestään. Lievemmillään se on itselle nauramista, mutta aggressio ja inho itseä kohtaan voi vakavimmillaan johtaa esimerkiksi itsensä vahingoittamiseen tai nöyryyttämiseen. Neljässä ilmansuunnassa oleva häpeän välttely voi näkyä monella tavalla. Tyypillisesti se näkyy esimerkiksi perfektionismina, tunteiden piilotteluna tai vääristyneenä tapana tulkita asioita. Kun asioiden tulkitseminen on vääristynyt, toisten ihmisten hyvätkin aikeet voivat näyttäytyä henkilölle uhkana. Häpeän välttelyä ja tunteiden tukahduttaminen voi johtaa erilaisiin addiktioihin, sillä ne turruttavat häpeää hetkellisesti. (Myllyviita 2016, 101–119; Myllyviita 2014; Nathanson 1992.)

2.4 Positiivinen häpeä

Ihmisellä on tarve kuulua laumaan ja tulla hyväksytyksi. Mikäli henkilö tulee laumansa hylkäämäksi, aiheuttaa se kärsimystä. Ihminen joutuukin elämänsä aikana omaksumaan monen erilaisen lauman sääntöjä ja normeja. Ensimmäinen lauma on perhe, jonka säännöt lapsi omaksuu. Tämän jälkeen tulevat päiväkotit, koulut ja työyhteisöt. Jokaisessa paikassa on omat sääntönsä, jotka myös vaihtelevat eri henkilöiden, kuten opettajien ja esihenkilöiden välillä. Kun henkilö pystyy lukemaan eri tilanteiden ja henkilöiden kirjoittamattomia sääntöjä käytöksestä, auttaa se sopeutumaan laumaan ja pysymään siinä. Esimerkiksi työpaikoilla on paljon kirjoittamattomia sääntöjä, joita ei erikseen kerrota henkilöille, vaan ne täytyy opetella yhteisön jäsenten elekielestä, sanattomasta viestinnästä. Mikäli yksilöltä puuttuu kyky lukea toisten ihmisten sanatonta viestintää, voi se aiheuttaa ongelmia eri yhteisöissä. Tämän takia on tärkeää, että henkilö pystyy kokemaan myös häpeää. Häpeän tunne auttaa yksilöä säätelemään omaa toimintaa sellaiseksi, ettei se johda laumasta poissulkemiseen. (Myllyviita 2021, 53–54.)

Sekä Viljamaan (2018, 11) että Malisen (2012, 87) mukaan kyky tuntea häpeää on ihmisille tärkeää. Viljamaan (2018, 87) mukaan häpeä toimii esteenä sille, ettemme tee toisille pahaa. Mikäli henkilö ei tunne laisinkaan häpeää, hän pystyy olemaan toisille ilkeä ja tunteeton. Herkkyys ja häpeä ovat siis tärkeitä asioita, jotta ihmisestä ei tulisi toisille pahaa tekevä, ajattelematon ja itsekeskeinen. Malinen (2012, 88–89) kertoo, että häpeä on erittäin tuskallinen tunne, mutta tunteella on

meille tärkeää kerrottavaa. Tunne kertoo yleensä siitä, että jokin asia on vialla tai meidän tulee muuttaa jotain asiaa elämässämme. Häpeä voi myös suojella meitä joutumasta hankaluuksiin, sillä teoista aiheutuva häpeä voi estää meitä tekemästä yleisesti sopimattomia asioita, joista voisi koitua muille harmia. Häpeä auttaa siis tunnistamaan omat ja muiden rajat, ja auttaa säilyttämään itsekunnioituksen ja moraalin. Omat ja ympäristön asettamat moraaliset normit saavat meidät miettimään omia tekojamme, tekojemme seuraamuksia ja niistä aiheutuvaa häpeää. Häpeä auttaa näin ollen mukautumaan yhteisön sääntöihin ja kunnioittamaan niitä.

Vaikka häpeä luokitellaan helposti huonojen ja negatiivisten tunteiden joukkoon, niin pohjimmiltaan se ei siis ole huono tunne. Häpeä auttaa meitä tekemään elämässä oikeita valintoja ja pitää yhteiskuntaa pystyssä, vääristä teoista tuleekin tuntee häpeää ja syyllisyyttä. Näin ollen ei ole tarkoituksenmukaista, että häpeästä tulisi päästä kokonaan eroon. Sen sijaan häpeää tulisi opetella sietämään, ja sitä olisi hyvä opetella käsittelemään, kuten ahdistusta ja pahaa oloakin käsitellään. (Malinen 2012, 89.)

2.5 Stigma

Viljamaa (2018, 37) kertoo kirjassaan, että Erving Coffmanin mukaan stigma on ihmisen poikkeava ominaisuus, kuten ruumiinvamma, seksuaalisuus, uskonto, addiktio, kulttuurinen tai etninen identiteetti, mikä estää henkilöä olemasta tasavertainen muiden kanssa. Laihiala (2018, 34) taas kuvaillee stigmaa niin, että siinä yksilö suljetaan porukan ulkopuolelle, leimataan tai hylätään jonkun sellaisen ominaisuuden vuoksi, jota muut ihmiset ja elinympäristö eivät hyväksy. Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen, THL:n (stigma ja syrjintä, n.d) mukaan stigma on kielteinen mielikuva ihmisen taustasta, sairaudesta, olemuksesta tai toiminnasta. THL:n mukaan stigmalla on suuri vaikutus henkilön ja hänen läheistensä elämään. Kielteinen mielikuva, stigma, voi ilmetä ennakkoluuloina, syyllistämisenä tai syrjivänä ja epäoikeudenmukaisena kohteluna. Ihminen voi myös tulla syrjityksi useamman stigmaa kantavan ominaisuuden tai syyn takia. Tällöin on kyse moniperustaisesta syrjinnästä. Yhdenvertaisuuslaki (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014), tasa-arvolaki (Tasa-arvolaki 1986/609) ja sekä suomen perustuslaki (Perustuslaki 1999/7319) määrittelevät laissa kielletyt syrjintä perusteet.

Stigma on siis henkilön leimaamista negatiivisessa mielessä, mikä voidaan asettaa esimerkiksi mielenterveysongelmien, köyhyyden tai alkoholismin takia. Kun ihminen on kerran leimattu, stigma

pysyy hyvin tiukasti. Stigma aiheuttaa stigmatisoidulle usein häpeää ja estää tätä olemasta samalla tasolla muiden kanssa. (Viljamaa 2018, 35.) Laihialan (2018, 34) mukaan stigma ja häpeä ovatkin hyvin lähellä toisiaan. Stigman aiheuttama leimautuminen aiheuttaa suuria häpeän tunteita ja kunnioitus itseään kohtaan vähenee. Viljamaan (2018, 35–37) mukaan yhteisö käyttää stigmatisoituja varoitusmerkkinä siitä, mitä käy, jos ei esimerkiksi ole ahkera tekemään töitä. Nämä muita varoittavat esimerkit ovat erikoisia, outoja ja poikkeavia. Usein stigmaa kantava henkilö muistuttaa itse itseään stigmastaan ja omasta erikoisuudestaan. Stigmoja ylläpitävät kuitenkin autoritaariset ihmiset, jotka luokittelevat muut itsensä ylä- tai alapuolelle ja pyrkivät syyllistämään stigmaa kantavia henkilöitä. Mikäli stigmatisoituneella on hyvä itsetunto, eikä hän välitä muiden syyllistämisestä, voidaan häntä yrittää nöyryyttää jollakin muulla tavalla.

Mikäli stigmaa kantava henkilö ei pysty käsittelemään ja purkamaan stigmaan liittyviä tunteita, kuten vihaa, tunteet kasaantuvat sisään ja stigman vaikutus kasvaa. Tämä syö valtavasti henkilön henkisiä resursseja. Henkiset resurssit ovat pois jostain muusta, kuten työstä, elämästä, lapsista tai luovuudesta. Stigma voikin viedä luovuuden, sillä luovuuteen liittyy aina riski epäonnistumisesta. Stigmatisoituneen itsekunnioitus on vajaa, joten hän voi pelätä menettävänsä muiden tuen ja rakkauden, mikäli toimii erilaisella ja poikkeavalla tavalla. Mikäli stigman kanssa jää yksin, se voi kasvaa suhteettoman suureksi. Hyvät ja toimivat ihmissuhteet ovat parhaita tapoja stigman kohtuullistamiseen. Myös tieto siitä, että muutkin ihmiset kokevat häpeää, voi auttaa käsittelemään myös omaa häpeää. (Viljamaa 2018, 35–37.)

3 Työttömyys

3.1 Työtön

Lainsäädäntö määrittelee erilaiset etuudet ja useissa maissa työtön käsite määritellään näiden etuuksien kautta. Lainsäädäntö määrittelee myös työvoimapalvelut työttömälle, mutta tässä yhteydessäkään ei määritellä työtön käsitettä vaan työvoimapalveluiden sisältöä. Työtön käsite näyttää määräytyvän useissa maissa useasta eri ulottuvuudesta. Tyypillisesti työtön käsite määräytyy kuitenkin ajan suhteen. Työtön määritellään eri maissa eri tavoin riippuen maan perinteistä sekä työtön käsitettä myös suhteutetaan maan työmarkkinatilanteeseen. (Työttömän käsite viiden maan lainsäädännössä 2021, 11.) Suomessa laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (L916/2012, 3§) määrittelee pääpiirteittäin työttömän käsitteen seuraavasti: työtön on sellainen,

joka ei ole työsuhteessa, ei työllisty päätoimisesti yrittäjänä tai jota ei katsota päätoimiseksi opiskelijaksi. Työttömäksi määritellään myös mm. kokoaikaiset lomautettu sekä työsuhteet, joissa viikko tuntimäärä jää alle neljän tunnin. Työttömyysturvalain (L1290/2002) mukaan voi olla työtön työnhakija ja saada etuutta, jos on esimerkiksi osa-aika työssä tai katsottu sivutoimiseksi opiskelijaksi tai yrittäjäksi.

Työttömyys voi haavoittaa ihmisen minä kuvaa, identiteettiä sen lisäksi että se heikentää työttömän taloutta. Tämän lisäksi yhteiskuntaan kuuluvuuden ja osallisuuden tunne voivat heikentyä sekä kokemus ihmisarvosta. Oletamus on, että työttömien ihmisten pitäisi olla hiljaa ja tämä hiljaisuus liittyy useasti häpeän tunteeseen, jonka avulla koitetaan vaieta haavoitettuja, menetyksen kokeneita ja uhattuja. (Näre & Näre 2022, 12.) Näre & Näre (2022, 14) tutkimuksessa on mainittu, että keskeisimpiä syitä työttömäksi joutumiselle ovat sairastuminen, työpaikka kiusaaminen, vääränlaiseksi koettu persoona sekä ikäsyrintä. Naisilla on mainittu myös yhdeksi syyksi äidiksi tuleminen. Työtön kokee usein myös luottamuksen rikkoutumista koska ei ole työmarkkinoilla, joka lisää kannatelluksi tulemisen kokemusta. Työttömällä ei ole välttämättä sosiaalisia verkostoja samanlailla kuin työssä käyvällä. Tällainen sosiaalinen verkosto rakentuu vastavuoroisuudesta sekä keskinäisestä luottamuksesta ja tätä sosiaalista verkostoa kutsutaan sosiaalisiksi pääomiksi. (Näre & Näre 2022,14.)

Kanaojan (2018, 195–196) toimittamassa kirjassa on kerrottu kuinka työttömyyden pitkittyessä ovat fyysiset ja psyykkiset oireet yleisiä. Työttömyys vähentää usein vuorovaikutusta myös ympäristön kanssa ja näin ollen senkin myötä sosiaaliset kontaktitkin saattavat vähentyä. Tämä taas vähentää yksilön osallisuuden kokemusta, joka taas saattaa lisätä osattomuuden ja mitättömyyden kokemusta. Tämän lisäksi työnhaun epäonnistuminen voi aiheuttaa voimakasta turhautumista, jonka myötä ei ole halua työmarkkinoille edes hakeutua. (Kanaoja 2018, 195–196.)

3.2 Työttömyyden vähentämisen keinot

Työttömyydestä puhuttaessa on kyseessä yksi elämäämme ratkaisevasti määrittelevästä asiasta. Tulevaisuuden yksi tärkeä ydinkysymys on työllisyys, joka vaikuttaa niin taloudelliseen kuin sosiaaliseen kehitykseen. Tämän hetken talouspolitiikan yksi tärkein tavoite on työllisyysasteen nostaminen. (Kanaoja 2018, 9.) Nykyään on olemassa monenlaisia työnmuotoja sekä -tapoja ja näitä ei

edelleen kunnolla tänä päivänä tunnusteta joka osaltaan lisää ristiriitaisuutta työllisyyskäytännöissä. Työttömiä helposti syyllistetään työn karttamisesta, koska juuri näitä rakenteellisia muutoksiakaan ei tarpeeksi tunnusteta. (Näre & Näre 2022, 12.) Suomen perustuslaissa on määritelty, että jokaisella kansalaisella on oikeus valitsemallaan työllä, elinkeinolla tai ammatillaan ansaita elantonsa. Laissa on myös määritelty, että julkisen vallan tulee edistää työllisyyttä sekä pyrittävä siihen että jokaisella on oikeus työhön. Ilman lakiin perustuvaa syytä ei ketään saa työstä erottaa. (POL 731/1999, 18§.)

Työttömyysturvalaki (L1290/2002) määrittelee etuudet, joita työttömän on mahdollista saada ja laissa määritellään, kuinka työttömälle korvataan, taloudellista menetystä työttömyyden takia sekä mahdollistetaan taloudellisesti töihin pääseminen tai paluu. Työttömyyspäiväraha on osittain vastikkeellinen tuki eli työttömän täytyy osallistua erilaisiin koulutuksiin, harjoitteluihin, valmennuksiin tai olla valmis ottamaan työtä vastaan. 1980-luvun loppupuolelta lähtien ovat hyvinvointivaltiot siirtyneet entistä enemmän ajatukseen vastikkeellisesta hyvinvointivaltiosta. Työttömyyden rakenteellisiin seikkoihin olisi syytä puuttua enemmän kuin kohdistaa työttömiin toimenpiteitä. (Näre & Näre 2022, 10.)

Suomessa käynnistyi vuonna 2021 työllisyyden kuntakokeilut. Tähän kokeiluun kuuluvat kunnat ovat vastanneet kunnan työllisyyspalveluista työ- ja elinkeinopalveluiden (TE-palvelut) lisäksi. Tähän kuntakokeiluun on kuulunut yhteensä 25 kokeilualueetta ja 118 kuntaa. Kuntakokeilun ajanjakso on alkanut 1.3.2021 ja tämä päättyy 31.12.2024. Tämän kuntakokeilun tarkoitus on parantaa työllistymisen vaikuttavuutta yhdistämällä kuntien sekä valtion resursseja ja tämän kautta näiden välisiä palveluita sekä osaamista. Kuntakokeilun asiakkaat ovat työttömiä työnhakijoita, jotka eivät ole oikeutettuja ansiopäivärahaan. Kuntakokeilun piiriin kuuluvat kaikki alle 30-vuotiaat ja lisäksi kuntakokeilualueella asuvat työttömät tai TE-toimiston työvoimapalveluissa olevat vieraskieliset ja maahanmuuttajat. Nämä asiakasryhmät saavat siis julkiset työvoima- ja yrityspalvelut TE-toimiston sijaan kunnan tarjoamina. (Työllisyyden kuntakokeilut n.d.)

Työllisyyspalvelut ovat kokemassa isomman mullistuksen vuoden 2024 alussa. Tällöin työllisyyspalveluiden on tarkoitus siirtyä kokonaan kuntien järjestämistä vastuulle. Tämän uudistuksen tavoite on työllistymisen nopeutuminen, kun sekä koulutus-, työllisyys- ja elinkeinopalvelut ovat saman tuot-

tajan järjestämisvastuulla. Uudistuksen katsotaan palvelevan kuntia paremmin koska he voivat tarjota asukkailleen kohdennettuja palveluja paikalliseen työmarkkinatilanteeseen peilaten. Yhdenvertaisuuden huomioiminen on myös uudistuksen taustalla sekä sellaisten ihmisten palveluiden turvaaminen, jotka ovat heikommassa työmarkkina-asemassa. Muitakin palveluja sekä työllistämistä edistäviä toimia on hallituksen valmistelujen alla. (TE-palvelut 2024-uudistus n.d.)

4 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena oli lisätä tietoisuutta häpeästä työttömyyteen liittyen: millaisia vaikutuksia häpeän tunteella on, miten häpeä vaikuttaa ihmisen ajatteluun ja käyttäytymiseen. Tavoitteena on myös selvittää, kuinka työllisyyspalveluiden työntekijä pystyisi omalla käyttäytymisellään lievittämään työnhakijan kokemaa häpeää, ja millaisia vaikutuksia työnhakijan kokemalla häpeän tunteen vähenemisellä on palveluiden saantiin ja niiden vastaanottamiseen.

Tutkimuskysymykset:

- Kuinka työntekijä voi huomioida ja omalla toiminnallaan lievittää häpeän tunnetta ja stigmat vaikutusta?
- Miten häpeän tunteen väheneminen vaikuttaa palveluiden vastaanottamiseen?

5 Toteutus

5.1 Menetelmät

Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsaus on tutkimusmenetelmä, jolla tutkitaan alkuperäistutkimuksia. Tarkoitus oli arvioida, tunnistaa, tulkita ja yhdistää olemassa olevan tiedon pohjalta. (Vilka 2023, 11–12.) Tutkimuskysymyksiin haettiin vastausta tämän metodin avulla alkuperäistutkimuksista saadun olennaisen tiedon tiivistämisellä sekä johtopäätöksiä näistä tekemällä. Häpeästä sekä työttömyydestä aiheina löytyy olemassa olevia tutkimuksia, etenkin kansainvälisiä tutkimuksia. Koimme, että tällä metodilla saimme aihetta tutkittua ja tietoa syvennettyä näitä jo valmiiksi olemassa olevia tutkimuksia hyödyntämällä. Valitsimme kirjallisuuskatsauksen myös siitä näkökulmasta, että esimerkiksi kyselyllä emme olisi välttämättä saaneet tarpeeksi laajoja vastauksia, joista olisi voinut johtopäätöksiä tehdä. Kysely olisi saattanut tuottaa vastauksia niukasti, riippuen siitä, kuinka tiedostettu aihe häpeä on työllisyyspalveluissa.

Koska häpeästä oli hyvin jo tutkittua tietoa, kirjallisuuskatsauksen valitsema pystyimme varmistamaan sen, että saisimme tutkimukseen tarpeeksi aineistoa analysoitavaksi. Koimme kuvailevan kirjallisuuskatsauksen olevan mielenkiintoinen tapa opinnäytetyö toteuttaa.

5.2 Aineistonkeruu

Opinnäytetyö kohdentuu työllisyyspalveluiden työntekijöihin. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla etsimme vastauksia tutkimuskysymyksiimme: kuinka työntekijä voi huomioida ja omalla toiminnallaan lievittää häpeän tunnetta ja stigman vaikutusta? Miten häpeä vaikuttaa palveluiden vastaanottamiseen? Aineistona käytimme vertaisarvioituja tutkimuksia. Lisäksi kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa voi käyttää mm. alan asiakirjoja, ammatillisia raportteja, julkisyhteisöjen selvitukset, sekä kansalaisjärjestöjen sekä tieteellisten järjestöjen tai valtion virastojen julkaisuja (Vilkkä 2023, 33). Aineiston keruu toteutettiin järjestelmällisesti, kriittisesti, tarkasti ja läpinäkyvästi (mts. 54).

Aineiston keruun toteutimme kirjaston tietokantojen kautta ja käytettäviksi tietokannoiksi valikoitui lopulta Google Scholar, Janet Finna, Arto ja hakukoneista Jykdok sekä Janus (Journal). Aineistoa etsimme sekä suomen että englannin kielellä. Hakusanoiksi valitsimme opinnäytetyömme keskeisimmät käsitteet, jotka olivat häpeä, työtön, työttömyys ja stigma. Englanniksi shame, unemployed, unemployment ja stigma. Näiden lisäksi hyödynsimme myös aiheeseen liittyvinä hakusanoja sosiaalityö ja työllisyyspalvelut (ks. liite 1). Hakusanoja jouduimme keskeisten käsitteiden lisäksi lisäämään, koska osin oli haasteellista löytää juuri meidän tutkimuskysymyksiimme vastaavat tutkimukset. Suomenkielisille hakusanoille hakusanat englannin kielelle käänsimme Finto-palvelun avulla sekä sanakirjaa hyödyntäen. Englanninkielisiä tutkimuksia löytyi hyvin. Tutkimuksen hakuprosessiin loimme taulukon tutkimusten sisäänotto- ja poissulkukriteereistä (ks. taulukko 1). Aineiston keruun päätteeksi valikoitui käyttämämme tutkimukset Google Scholarin (1), Janet Finnan (3) ja Janus (2) tietokantojen kautta. Valitsimme sellaiset tutkimukset, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiimme ja olivat kaikkein merkityksellisimpiä meidän kirjallisuuskatsauksemme osalta.

Taulukko 1. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Vertaisarvioitu	Ei vertaisarvioitu
Vuoden 2013 ja sitä uudemmat	2012 ja sitä vanhemmat
Kieli: suomi, englanti	Muut kielet
Vastaa tutkimuskysymyksiin	Ei vastaa tutkimuskysymyksiin
Maksuton	Maksullinen
Koko teksti saatavilla	Ei koko tekstiä saatavilla

5.3 Teema-analyysi

Aineisto analysoitiin teema-analyysi menetelmällä. Ensin toteutettiin aineistonkeruu (ks. liite 1). Aineistonkeruun jälkeen valittiin opinnäytetyöhön sopivia tutkimuksia, joihin perehdyimme lukiemalla niitä. Tämän jälkeen valitsimme näistä tutkimukset, jotka mielestämme olivat opinnäytetyömme kannalta merkityksellisiä ja vastaisivat monipuolisesti tutkimuskysymyksiin. Valitut tutkimukset luettiin useaan kertaan läpi, jotta saimme selkeän kuvan tutkimuksista. Tutkimuksista teimme taulukon, johon tiivistimme tärkeimmät tiedot tutkimuksista (ks. taulukko 2). Valituista tutkimuksista poimimme tutkimuskysymyksiimme vastauksia, joita ryhmittelimme teemoiksi. Teemoiksi nousivat: häpeän kokemukset, työttömyyden vaikutukset, työntekijänä asiakastyössä sekä

työllisyyspalveluissa asiointi. Teema-analyysi menetelmän tarkoitus on yhdistellä aineistoa kysymällä, kuinka tutkimuksessa esiin tulleet määritellyt yksittäiset teemat ovat mahdollisesti samaa mieltä asiasta, kuinka nämä liittyvät toisiinsa vai onko näissä erieviä näkemyksiä (Vilkkä 2023, 88).

Taulukko 2. Valitut tutkimukset tiivistettynä

	Tutkimus	Tutkimuksen tarkoitus	Menetelmät ja analyysi	Tutkimustulokset
1.	Jokinen, A. (2017) Tavoiteltavat sosiaalityöntekijän ominaisuudet ja vuorovaikutusasetelmat asiakkaan kohtaamisessa opiskelijoiden tulkitsemina.	Selvittää millaiset työntekijän ominaisuudet tukevat työntekijän ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta.	Analyysi koottu systemaattisesta aineistoista taulukkoa hyödyntäen, sekä hyödynnetty kategoria-analyysiä ja institutionaalisen vuorovaikutustutkimuksen työkalua.	Tavoiteltavat työntekijän ominaisuudet: rauhallisuus, läsnäolo, jämäkkyys, rehellisyys, kunnioitus, myötätunto, rentous.
2.	Kokko, R-L. (2018) Asiakaslähtöisyys tavoitteena työllistymistä edistävässä monialaisessa yhteispalvelussa	Tutkimuksen tarkoituksena tarkastella asiakaslähtöisyyttä työllistymistä edistävässä monialaisessa yhteispalvelussa, työntekijöiden näkökulmasta.	Teemahaastattelu. Haastattelu on analysoitu temaattisen sisällönanalyysillä. Viitekehyksenä aineiston analyysille käytettiin käsitteitä: asiakkaan tilanne ja asiakkuus & järjestys ja muutos.	Tuloksena tutkimuksesta muodostui toimenpidekeskeinen, organisaatiokeskeinen ja asiakaslähtöinen työorientaatio.
3.	Pultz, S. (2018) Shame and passion: The affective governing of young unemployed people	Tutkimuksessa tutkitaan, miten nuoria koulutettuja hallitaan, ja miten he hallitsevat itseään tuntiessaan häpeää ja intohimoa.	Aineisto on empiirinen ja 33 nuoren työttömän syvähaastattelusta koottu.	Häpeän tunteet olivat yleisiä työttömien keskuudessa. Ihmiset käsittelevät työttömyyden aiheuttamaa häpeää eri tavoin.
4.	Turunen, E. & Hiilamo, H. Sense of belonging among people outside of working life in Finland.	Tutkimuksessa tutkittiin, mitkä tunteet ja tekijät vaikuttavat työttömien yhteenkuuluvuuden tunteeseen.	Tutkimuksen tulokset kerätty ryhmähaastatteluilla. Haastattelut olivat temaattisia. Aineisto on analysoitu laadullisella sisällönanalyysillä.	Tutkimukseen osallistuneet pitkäaikaistyöttömät kokivat, että heitä pidetään huonompina kuin muita kansalaisia.
5.	Laihiala, T. (2018) Kokeimuksia ja käsityksiä leipäjonoista. Huono-osaisuus, häpeä ja ansaitsevuus.	Tutkimuksessa tarkastellaan ruoanjakopisteellä käyvien avunsaajien häpeää, ansaitsevuutta ja huono-osaisuutta. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää huono-osaisuuden ja häpeän tunteen välisiä tekijöitä.	Tutkimuksen aineistoa on kerätty kyselylomakkeilla ja verkkokeskusteluaineiston avulla.	Keskeisin syy hakeutua apua ruoanjakelupisteeltä on taloudellinen huono-osaisuus.

6.	Peterie, M. Ramia, G., Marston, G. & Patulny, R. Social isolation as Stigma-management: Explaining long-term unemployed people`s “failure” to network.	Tutkimuksessa tutkitiin, kuinka stigma ja häpeä vaikuttavat työttömiin, ja millaisia vaikutuksia häpeällä ja stigmalla on työttömien verkostoiden luomiseen.	Pitkäaikaistyöttömien puolistrukturoituja haastatteluja. Haastatteluun osallistui 80 Australialaista. Litteroinnit koodattiin induktiivisesti kvalitatiivisella data-analyysiohjelmistolla.	Häpeä vaikeuttaa työttömien verkostoitumista. Verkostoitumisen haasteita tulisi tarkastella sosioemotionaalisisista tekijöistä ja yhteiskunnallisesta ilmapiiristä, keskusteluista ja päätöksistä.
----	--	--	---	--

6 Tutkimustulokset

Tässä luvussa käsitellään tutkimustulokset. Tutkimukseen on valittu kuusi (6) vertaisarvioitu tutkimusta. Tutkimuksista kolme (3) on kotimaisia tutkimuksia ja kolme (3) kansainvälisiä. Tutkimustuloksissa on teemoittain tiivistettynä yhteenvedo tutkimusten tärkeimmistä tuloksista, jotka vastaavat mahdollisimman hyvin tutkimuskysymyksiin sekä tavoitteisiin, joita kirjallisuuskatsaukselle on asetettu (Vilka 2023, 116).

6.1 Häpeän kokemukset

Laihialan (2018, 7) tutkimuksen tavoite oli selvittää häpeän ja huono-osaisuuden tunteen kokemisen yhteydessä olevia tekijöitä. Tutkimuksen osalliset olivat leipäjonon eli seurakunnan tai muiden hyväntekeväisyystoimijoiden järjestämien ruoka-avun tarvitsijoita. Tutkimuksessa tarkasteltiin heidän häpeää, ansaitsevuuttaan ja huono-osaisuutta. Tutkimus koostui neljästä (4) eri artikkelista. Artikkelissa kolme (3) on käsitelty häpeän tunnetta leipäjonossa käyvien osalta ja tämä häpeä on jaettu kahteen eri ulottuvuuteen, jotka ovat sosiaalinen ja henkilökohtainen häpeä. Näitä ulottuvuuksia tutkittiin kahden eri väittämän perusteella. Sosiaalista häpeää tarkasteltiin siitä näkökulmasta, että esimerkiksi naapuri tai sukulainen tietäisi leipäjonossa käymisestä, kun taas henkilökohtaista häpeää yksilön omasta ajatuksesta kokea leipäjonossa käyminen nöyryyttäväksi. Nämä ulottuvuudet oli jaoteltu sosiaalipsykologisen teorian pohjalta. (Laihiala 2018, 80.)

Tutkimuksen tuloksien perusteella leipäjonossa käymistä ei koeta näissä ulottuvuuksissa nöyryytyksenä yksilön näkökulmasta tai haitallisena sosiaalisesti. Molemmissa ulottuvuuksissa vastaajista noin kolmannes koki häpeän tunnetta. Häpeän eri ulottuvuuksien kokemukseen näyttäisi liittyvän eritekiä, joka selittyy sillä, että nämä ulottuvuudet ovat käsitteellisesti eri asioita, vaikka kuitenkin näiden käsitteiden katsotaan usein olevan yhteydessä toisiinsa. Tutkimuksen johtopäätöksistä

voi päätellä, että leipäjonossa käyvien kokemukset häpeän tunteesta olisi yhteiskunnallisissa keskusteluissa hieman suurenneltuja. Iäkkäämmille ihmisille ja heistä erityisesti naisille ruoka-avun hakeminen näyttäisi olevan häpeällisempää. Tämä johtuu mahdollisesti heidän ikäpolvensa kokemuksesta, että täytyisi olla mahdollisemman omillaan pärjäävä. Suomessa toimeentulotukeen turvautuminen koetaan kuitenkin yleisemmin häpeälliseksi sekä nuoret erityisesti kokevat häpeää mahdollisesta köyhyydestä. (Laihiala 2018, 80–81.)

Vaikkakin useat leipäjonoissa käyvistä tuntevat häpeää, niin tutkimuksen johtopäätöksistä voi päätellä, että mahdollisina syinä Laihiala näkee tähän sen, että häpeän tunne lievittyy sen jälkeen, kun apua on pystynyt ottamaan vastaan sekä sen, että avunsaaja näkee apuun johtaneet syyt (köyhyyden) enemmänkin yhteiskunnallisena ongelmana. Näiden lisäksi Laihialan mukaan tähän voi vaikuttaa myös syvä huono-osaisuus, mikä aiheuttaa turtumusta ja näin ollen häpeän tunteet jäävät toissijaisiksi. Tällöin muut tunteet menevät häpeän edelle. Sen sijaan sellaiset henkilöt, jotka eivät käy leipäjonossa, uskovat leipäjonossa käymiseen liittyvän syvää häpeää. Laihialan mukaan hyväosaista enemmistöä voi ihmetyttää se, että huono-osaisten kokema häpeä on verrattain vähäistä. Tämä kertoo ennen kaikkea yhteiskunnassamme kasvavissa määrin olevasta sosiaalisesta eristäytyneisyydestä. Ihmiset eivät enää pysty ymmärtämään toisten, eri tilanteessa olevien kokemuksia ja ajatuksia. Hyvä osaiset yhteiskunnan kansalaiset saattavat ajatella tilanteet niin, että he itse kokisivat samassa tilanteessa häpeää. Tästä puuttuu kuitenkin ymmärrys siitä, että huono-osaisilla voi olla elämässään sellaisia arjen ongelmia, ettei tilaa häpeä tuntemiselle ole. Toisaalta Laihiala nostaa esille, että häpeää ei tulisikaan etsiä leipäjonosta. Sen sijaan häpeän tutkimisen osalta tulisi tavoittaa sellaiset henkilöt, jotka ei häpeän takia ole kykeneviä turvautumaan yhteiskunnan tai vapaaehtoistoimijoiden tarjoamaan apuun. (Laihiala 2018, 80–87.)

Peterie ym. (2019, n.d) sekä Pultz (2018, n.d) käsittelivät tutkimuksissaan työttömien strategioita työttömyyden aiheuttamaa häpeää vastaan. Molemmista tutkimuksista kävi ilmi, että työttömät hallitsevat stigmaa ja leimautumista eri keinoin. Peterie ym. (2019, n.d) mukaan yksi tapa hallita näitä tunteita on ns. suorittaa iloisia tunteita. Tämän koettiin vähentävän leimautumista ja häpeää. Ajoittain myös negatiivisia tunteita sekä työttömyydestä aiheutuvia mielenterveysongelmia piilotteltiin. Useat haastatteluihin osallistuneet eivät halunneet näyttää muille ihmisille omia henkisiä vaikeuksiaan. Tällä haluttiin hallita omaa ulkoista identiteettiä ja näin vähentää leimautumista ja häpeää, mutta myös suojella muita omilta ikäviltä ajatuksilta. Omien tunteiden piilotteluun saatet-

tiin nähdä paljon vaivaa. Haastateltavat kertoivat, etteivät näytä negatiivisia tunteitaan asioidessaan työllisyyspalveluissa, eli tunteiden piilottelua tapahtui myös työvoimapalveluiden työntekijöiden kanssa.

Sekä Peterien (2019, n.d.) että Pultzin (2018, n.d) tutkimuksissa kävi ilmi, että yksi tapa hallita työttömyyden stigmaa ja häpeää, oli ottaa etäisyyttä muihin työttömiin. Pultzin tutkimuksessa kävi ilmi, että tapaamiset muiden työttömien kanssa heikensi tutkimukseen osallistuneiden henkistä hyvinvointia. Osalla kokemus oli se, että kuului niin sanotusti ”häviäjien” joukkoon näissä tapaamisissa. Työttömien pakollisissa tapaamisissa työtön sai ”työttömän leiman” itseensä, mikä tutkimukseen osallistuneista nuorista oli epämukavaa. He eivät kokeneet kuuluvansa siihen joukkoon, vaan asettivat itsensä muiden työttömien yläpuolelle, sillä he olivat vasta valmistuneita, ja näin ollen kokivat olevansa eri asemassa. Heistä osa ei myöskään samaistu mediassa esitettäviin kuviin työttömistä. Pultzin mukaan tämä on yksi tapa käsitellä työttömyyden aiheuttamaa häpeää: henkilö kieltää samaistumasta toisiin samanlaisessa tilanteessa oleviin. Peterie ym. (2019, nd.) kertoo, että haastatteluun osallistuneet tuomitsivat muita ns. stereotyyppisiä työttömiä, eivätkä itse kokeneet kuuluvansa tähän ryhmään. Näin työttömät itse hyväksyivät leimaavan puhumisen työttömistä, josta itse olivat ahdistuneet. Pyrkimykset sen suhteen, etteivät muut näkisi heitä stereotyyppisinä työttöminä, aiheutti osalla työttömistä sen, etteivät he halunneet pyytää apua tilanteeseensa. Apua ei haluttu pyytää läheisiltä, mutta ei myöskään työllisyyspalveluiden työntekijöiltä. Läheisiä ei haluttu kuormittaa omalla tilanteella ja työllisyyspalveluiden työntekijöiden edessä haluttiin oman ihmisarvon säilyvän. Avun pyytämättä jättäminen ja siitä koituvat seuraukset koettiin parempina kuin sosiaalinen nöyryytys.

Peterien (2019) ja Pultzin (2018) tutkimuksissa tuli ilmi, kuinka työttömyyden häpeää ja stigmaa pystyi hallitsemaan ottamalla etäisyyttä muihin työttömiin, koska työttömien henkisen hyvinvoinnin katsottiin heikentyvän työttömien viettäessä yhdessä aikaa. Turunen & Hiilamon (2022) tutkimuksessa taas katsottiin työttömyyskokemusten jakamisen helpottavan yksilöllistä kokemusta pitkäaikaisesta työttömyydestä selviytyessä. Tutkimuksen kohteena olleet hankkeet koettiin työttömien näkökulmasta yhteiskunnan tarjoamaksi resursseiksi eivätkä työttömät kokeneet olevansa aktiivisia yhteiskunnan jäseniä kuten he kokisivat työskennellessään. Projektien katsottiin kuitenkin lisäävän ryhmään kuulumisen tunnetta, tätä tunnetta edistävinä tunteina pidettiin naurua, avoimuutta, saman henkisiä ihmisiä sekä hyvää mieltä. Ryhmissä koettiin saavan myös tukea. Tutkimustulokset osoittavat, että tunteet sekä vaikutukset niin lannistavat kuin kannustavat työttömien yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Turunen & Hiilamo 2022, 801–803.)

6.2 Työttömyyden vaikutukset

Pultzin (2018, n.d) tutkimus sijoittuu Tanskaan ja siinä tutkittiin korkeasti koulutettuja, työttömiä nuoria. Tutkimuksessa keskitytään häpeään ja intohimoon: kuinka nuoret käsittelevät näitä tunteita elämässään ja kuinka hallituksen tekemillä päätöksillä, kuten työttömyysjärjestelmällä kontrolloidaan näitä tunteita. Pultz kertoo, että työttömiä kannustetaan kehittämään omaa intohimoaan työtään kohtaan, mutta toisaalta taas häpeämään sitä, että he elävät yhteiskunnan tukien varassa. Se, kuinka henkilö kokee häpeää ja intohimoa, riippuu henkilön subjektiivisesta elämänkulusta, sekä sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta asemasta. Pultzin (2018, n.d.) tutkimuksessa kävi ilmi, että häpeän tunteet olivat yleisiä tutkimukseen osallistuneiden työttömien keskuudessa. Ihmiset käsittelevät työttömyyden aiheuttamaa ikävää tunnetta kuitenkin eri tavalla. Pultzin mukaan työttömyys voi nostattaa ihmisessä lannistuksen ja häpeän lisäksi intohimon, rohkeuden ja kiinnostuksen tunteita. Tutkimukseen osallistuneista nuorista suurin osa häpeää sitä, että he saavat valtiolta rahaa. Tähän liittyy mielikuva siitä, että muut näkevät heidät laiskoina tai henkilöinä, jotka eivät yritä tarpeeksi löytääkseen työtä. Tutkimuksessa kävi ilmi, että tutkimukseen osallistuneet nuoret välttelevät työttömyyden aiheuttamaa häpeää ryhtymällä freelancereiksi. Sen lisäksi, että freelancerina toimimisen avulla pystyy hylkäämään ”työttömän leiman”, niin se auttaa myös konkreettisesti samaan töitä tulevaisuudessa.

Pultzin tutkimuksessa käsiteltiin myös sanojen merkitystä. Eräs tutkimukseen osallistunut nuori koki olevansa työtön, mutta toisen ihmisten kannustuksella alkoi kutsumaan itseään ”työnhakijaksi”. Työnhakija -sanalla on positiivisempi kaiku. Se kertoo, ettei ole vain passiivinen, vaan pyrkii tekemään asioita työllistymisen eteen. Tutkimus osoittaa, että tietyt nimikkeet vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta, vetävät meitä aktiivisesti mukaan tiettyihin piireihin tai niistä pois. Nimikkeet siis muokkaavat käsitystä itsestämme sekä muista. (Pultz 2018, n.d.)

Suurin osa Peterien ym. (2019, n.d.) haastatteluun osallistuneista kertoi eristäytyneensä sosiaalisista tilanteista työttömyyden seurauksena. Syynä tähän oli pitkälti rahalliset asiat, sillä taloutta haluttiin hallita ja välttää tarpeettomia menoja. Lisäksi vaikeutena koettiin arjen rutiinien ja rakenteen puuttumisen, mikä vaikeutti toteuttamaan spontaaneja sosiaalisia tilanteita. Kolmantena mainittiin työttömyyden aiheuttama henkinen rasitus, mikä koettiin heikentävän sosiaalisia suhteita ja verkostojen hyödyntämistä työnhaussa. Tutkimuksesta kävi ilmi, että etenkin sellaisten

henkilöiden kanssa toimiminen oli hankalaa, jotka eivät kuuluneet työttömän lähipiiriin, sillä työttömyyden aiheuttama häpeä ja stigma tekivät näistä tilanteista emotionaalisesti haastavia. Tutkimus osoitti myös, että työttömien leimaantumisen pahenee, mikäli henkilöllä on samanaikaisesti muita leimattuja mielenterveys- tai tunnetason haasteita tai ongelmia, kuten masennusta. Tällöin henkilö saattaa eristäytyä verkostoista, sillä mielenterveysongelmien vuoksi he eivät kokeneet pystyvänsä esittämään iloista tai peittelemään epätoivoa.

Turusen & Hiilamon (2022, 795) tutkimuksessa aiheena oli yhteenkuuluvuuden tunne työelämän ulkopuolella olevien ihmisten kohdalla. Työllisyys tarjoaa yksilölle yhteen kuulumisen tunnetta silloin kuin kuulumisen määrittellään yksilön ulkopuolella olevaksi kokemukseksi kuten ihmisryhmä, paikka, hetki tai tilanne (mts. 797). Tutkimuksen tiedot on kerätty vuosina 2016–2017 hankkeiden kautta, joissa edistettiin sosiaalista osallisuutta sekä työelämän taitoja heikommassa työmarkkina-asemassa olevien työttömien kohdalla. Hankkeiden aikana toteutettiin haastatteluita, joista materiaali koostui. Aineistosta saatiin monia näkökulmia yhteenkuuluvuuden tunteen kokemuksista työttömien keskuudessa. Yhteenkuuluvuuden merkityksen ymmärtäminen työttömien kohdalla oli tämän tutkimuksen tavoite, tarvittiin tietoa tunteen edistävästä vaikutuksesta sekä siitä, miten ja missä se ilmenee, jotta tätä voitiin tutkia. (mts. 798–799.)

Tutkimuksen haastatteluihin osallistuneet työttömät kokivat, että heidät luokiteltiin alemman luokan kansalaisiksi. Tämä siksi että he ajattelevat vallitsevien normien mukaan heidät luokiteltavan huonommaksi koska heillä ei ole ammattia, joka tarjoaa toimeentulon. Tutkimuksen mukaan he kokivat julkisissa palveluissa epäkunnioittavaa kohtelua ja että heidän yksityisyyttään ei kunnioitettu. Halveksunta ja aliarviointi koettiin myös palveluissa ilmenneisiin kokemuksiin, joka osaltaan saattoi vaikuttaa työttömien motivaatioon ja itsetuntoon. Ystävällisen lähestymistavan katsottiin vertailun vuoksi vaikuttavan työttömään taas motivoiden ja rohkaisten. (Turunen & Hiilamo 2022, 799–800.)

6.3 Työntekijänä asiakastyössä

Jokisen (2017, 195) tutkimuksessa käsitellään sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta: millaiset sosiaalityöntekijän ominaisuudet ja vuorovaikutus olisivat tavoiteltavia. Tutkimuksesta kävi ilmi, että työntekijän rauhallisuus on yksi tavoiteltavista asioista. Rauhallisuus ilmenee ulkoisesta olemuksesta, asennosta, elekielestä, puheesta ja ilmeistä. Ammattimaisesta osaami-

sesta kertoo myös se, että työntekijä kykenee säilyttämään rauhallisuuden haastavissakin asiakastilanteissa. Näiden lisäksi hyvinä ominaisuuksina koettiin työntekijän rentous ja läsnäolo. Läsnäolosta kertovat katsekontakti, asiakkaan kertomisen pohjalta tehdyt jatkokysymykset sekä minimipalautteet. Minimipalautteilla tarkoitetaan esimerkiksi ”mm” ”joo” sanoja ja äänneitä, jotka kannustavat asiakasta kertomaan asioista enemmän. Etenkin rauhallisuus ja läsnäolo koettiin tärkeiksi, sillä ne saavat tuntemaan, että työntekijä on tilanteessa asiakasta varten. Tutkimuksessa kävi ilmi, että työntekijän rauhallisuus ja aito läsnäolo voivat olla jopa ehtona sille, että asiakas pystyy aidosti avautumaan työntekijälle omasta tilanteestaan. Tutkimuksessa kävi kuitenkin ilmi, että pelkästään asiakkaan kuunteleminen ei ole riittävää, vaan työntekijän tulee myös osoittaa myötätuntoa ja kunnioitusta asiakasta kohtaan. Asiakkaan kuuntelemisen, kunnioituksen ja myötätunnon lisäksi koettiin tärkeäksi, että työntekijä luo toivoa ja kannustaa asiakkaita. Toivon luominen ei kuitenkaan saa olla epärealistista, vaan se tulee perustua olemassa oleviin realiteetteihin. Tutkimuksessa kävi siis ilmi, että positiivisuus ja empatia ovat tärkeitä asioita, mutta on myös tärkeää, että ne eivät estä työntekijää olemasta tarvittaessa jämäkkä. Jämäkkyyttä tutkimuksen mukaan tarvitaan tilanteissa, joissa täytyy ottaa puheeksi vaikeita asioita ja olla rehellinen. (Jokinen 2017, 195–200.)

Jokisen (2017, 199–205) tutkimuksessa tutkittiin myös työntekijän tapoja haastatella ja kysyä lisätietoja asiakkaalta. Tuloksista kävi ilmi, että työntekijän tulisi asetella kysymykset loogisesti niin, että ne ovat loogisia työntekijälle, mutta myös asiakkaalle. Loogisten kysymysten lisäksi, kysymykset tulisi osata muotoilla ja esittää hienovaraisesti. Ja mikäli paikalla on enemmän kuin yksi asiakas, tulisi huomio kiinnittää tasapuolisesti kaikkiin paikalla oleviin. Asiakkaan tilanteen syvempi ymmärtäminen nähdään työntekijän vastuuksi. Tämä vaatii työntekijältä asiakkaan tarkkaa kuunteleminen, rohkeutta käsitellä myös hankalia asioita, jotta asiakasta voitaisiin auttaa ratkaisukeskeisesti. Myös työntekijän tekemät tulkinnat asiakkaan kertomusten pohjalta olisi hyvä tarkistaa vielä asiakkaalta itseltään, jotta välttyttäisiin väärinymmärryksiltä. Työntekijän vuorovaikutustaidoilla on iso merkitys siihen, kuinka vuorovaikutustilanteet sujuvat. Etenkin työntekijän kyky aidosti kuunnella asiakasta nousee tärkeäksi työntekijän taidoksi. Asiakkaalle on myös tärkeää osoittaa kuuntelevansa häntä nonverbaalisella viestinnällä. Jokisen mukaan vuorovaikutuksessa tapahtuu asioita, joita oppii näkemään vain harjaantumisen kautta. Jokinen nostaakin esille, että vuorovaikutustaidot ja reflektiokyky ovat toisiinsa kietoutuneita asioita, ja vuorovaikutustaitojen oppiminen ja niiden opettaminen tulisi nähdä prosessina.

Turunen ym. (2022) ja Pulzin (2018) tutkimuksessa nousee esiin, kuinka työttömät kokevat, että heitä kohdellaan niin kuin he eivät haluaisi tai voisi tehdä mitään. Työ koetaan kunnia-asiaksi ja erityisesti suomalaisille miehille tämä on vahva tunne. Tutkimuksessa nousee esille, kuinka osallistujat toivoisivat työttömien ihmisarvon kohottamista. Osallistujat kokivat myös, että jos he harrastavat tai esimerkiksi ostavat jotakin niin se katsotaan heti vääräksi. Osallisten toive oli, että heitä ei myöskään arvioitaisi ulkoisen habituksen perusteella. Työttömyyden rakenteelliset ongelmat nähtiin yksilöityvän, vaikka työttömät näkivät olevansa yhtenäistä ryhmää ja tämä aiheutti ärtymystä sekä turhautumista. Hallituksen koettiin pitävän työttömiä häviäjinä ja laiskoina. (Turunen ym. 2022, 800–801.)

6.4 Työllisyyspalveluissa asiointi

Kokon (2018) tutkimuksessa tavoitteena oli tutkia asiakaslähtöisyyttä monialaisessa yhteispalvelussa työntekijöiden kuvaamana. Monialainen työllistämistä edistävä palvelu on palvelutarpeen arviointia pitkäaikaistyöttömille ja vaikeasti työllistyville. Tämän palvelun tavoitteena on kasvokainen, henkilökohtainen ja asiakaslähtöisyyteen perustuva palvelu. Tutkimus on toteutettu 19 teemahaastattelun avulla, jotka ovat tehty tässä monialaisessa yhteispalvelussa toimiville työntekijöille. Työorientaatiot, jotka tässä tutkimuksessa jäsentyivät, olivat organisaatio- ja toimenpidekeskeinen sekä asiakaslähtöinen. Monialainen yhteispalvelu on lakiin perustuva palvelu ja tätä ohjaa lakisääteisyys sekä velvoittavuus ja tästä syystä organisaatio- ja toimenpidekeskeisyys ovat hyvin ohjaavia työorientaatioita. Asiakaslähtöisyyden piirteitä koettiin kyllä toteutuvan eri työorientaatioissa. (Kokko 2018, 123–124.)

Hyvinvointipalvelujen yksi tärkeimmistä periaatteista on asiakaslähtöisyys, joka tarkoittaa, että palvelut on organisoitu asiakkaan tarpeista lähtöisin. Asiakaslähtöisyyden periaatteessa ihmistä kohdellaan kokonaisena ihmisenä ja työskentely tapahtuu niin että asiakas on itse aktiivisessa roolissa. Työntekijä ja asiakas neuvottelevat ja sopivat asioita. Palvelutarpeen arviointia yhdessä tekevät mm. työ- ja elinkeinopalvelu, Kela sekä kunta. Tutkimuksessa nousee esiin monialaisen yhteispalvelun ja asiakaslähtöisyyden suhteen haaste, koska asiakas voi päätyä tämän asiakkuuteen lain velvoittamana ja sanktion uhalla. Tällöin asiakkuus alkaa organisaation asettaman palvelukonseptin mukaisesti. Asiakkaan on tarkoitus kuitenkin saada tukea työllistymiseen sekä viranomaispalve-

lua samalla kertaa. Asiakas veloitetaan osallistumaan työllistymissuunnitelman laatimiseen, tarkistamiseen ja noudattamaan sekä hakeutumaan siinä sovittuihin palveluihin. (Kokko 2018, 124–125.)

Kokon (2018, 128) tutkimuksessa tulee ilmi työntekijöiden kuvaamana, kuinka asiakkaan elämäntilanne oli palvelun lähtökohtana. Palvelussa kartoitetaan asiakkaan elämäntilannetta kokonaisuudessaan. Luottamuksellinen, ymmärtävä ja vastavuoroinen kohtaaminen kuvastivat tutkimuksessa asiakaslähtöistä työtettä. Palvelun tarkoituksena on ratkoa asiakkaan työllistymisen haasteita ja tukea asiakasta työllistymisen prosessissa. Tutkimuksen johtopäätöksistä käy ilmi se, kuinka työntekijät kokevat toimivansa asiakaslähtöisesti, mutta organisaatio- ja toimenpidekeskeisyys toisaalta ohjaavat kovasti asiakkaan palveluprosessia. Osa haastateltavista työntekijöistä oli sitä mieltä, että asiakas saattoi vetäytyä palvelusta, kun koki sen liian kontrolloivaksi tai painostavaksi. Asiakkaiden luottamusta työntekijöitä kohtaan saattoi vähentää ajatus viranomaisten mahdollisuudesta asettaa sanktioita tuen rinnalla. Tällöin nähtiin, että asiakasta saatettiin siirtää palvelusta toiseen, jos se ei asettunut organisaation palvelukonseptiin. Tämä taas puolestaan altisti asiakkaita sosiaaliselle syrjäytymiselle. (Kokko 2018, 136–137.)

Peterien, Ramian, Marstonin ja Patulnyn (2019, n.d) tutkimuksessa tutkittiin, kuinka stigma ja häpeä vaikuttavat työttömiin ja millaisia vaikutuksia häpeällä ja stigmalla on työttömien verkostoiden luomiseen. Tutkimus sijoittuu Australiaan. Tutkimukseen osallistuneet kokivat leimaavina ja infantilisoivina pakollisiin kokouksiin tai koulutuksiin osallistumiset. Näistä palveluista ei koettu olevan konkreettista hyötyä työnsaamiseen, vaan ne koettiin enemmänkin byrokraattisina rankaisuina. Myös Pultzin (2018, n.d) tutkimukseen osallistuneet nuoret kokivat pakollisiin tapahtumiin osallistumiset epämiellyttävinä. Peterien ym. (2019, n.d) tutkimukseen osallistuneet kokivat myös epäinhimillisyyttä asioidessaan työvoimapalveluiden työntekijöiden kanssa. Tutkimuksesta kävi ilmi, että työttömät kokivat työntekijöiden hallitsevan, mitä milloinkin tulisi tehdä. Tämän lisäksi he kokivat, että työllisyyspalveluiden työntekijät painostivat heitä tekemään mitä tahansa tarjolla olevaa työtä. Nämä työt saattoivat olla huonosti palkattuja, aiheuttivat terveyteen tai turvallisuuteen liittyviä huolia tai työ oli ristiriidassa heidän koulutuksensa tai halujensa kanssa. Tämän lisäksi työttömät kokivat, että työllisyyspalveluiden työntekijät vahvistivat heidän leimaantumistansa puhumalla heistä epäkunnioittavasta ja antamalla ymmärtää, että asiakkaat eivät ole ansainneet arvokkuutta ja sellaisia olosuhteita, joita työtä tekevät voisivat odottaa. Tutkimuksesta kävi ilmi, että työttömyyden yllä oleva stigma aiheutti sisäistettyä häpeää ja arvottomuuden tunnetta. Tämä näkyi muun muassa tavalla, miten työttömät kuvailivat itseään ja omaa tilannettaan.

Peterien ym. (2019, n.d) mukaan työllisyyspalveluiden työntekijöitä ohjeistetaan neuvomaan asiakkaita verkostoitumaan, mutta se ei yksinään ole riittävää. Tutkimuksessa tuotiin esille, että tulisi myös puhua yhteiskunnassa vallitsevista vahingollisista asenteista, leimaavista keskusteluista ja leimaavasta politiikasta. Kun käydään keskustelua työttömien hankaluuksista verkostoitua, tulisi saman aikaisesti keskustella sosioemotionaalisista taustatekijöistä, sillä muuten työttömyyden aiheuttamaa stigmaa voidaan entisestään vahvistaa. Peterien ym. muiden mukaan instituutiot tulisi työnhakijoiden ohella asettaa vastuullisiksi sellaisiin keskusteluihin, kuinka työnhakijoiden hyvinvointia ja verkostoitumisen haasteita voitaisiin parantaa.

7 Pohdinta

7.1 Keskeiset johtopäätökset

Sosiaalialan työntekijän tulee tiedostaa ihmisen elämään ja arkeen vaikuttavat asiat. Työntekijän tulee ymmärtää, että ihmisen yksilöllisten ominaisuuksien lisäksi, hänen toimintaansa vaikuttavat laajemmin koko elinympäristö, kuten perhe, ystävät, yhteiskunta tai saatavilla olevat palvelut. Työntekijän tulee huomioida kunkin yksilön vahvuudet ja voimavarat, sekä olla oikeudenmukainen. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus onkin sosiaalialan eettinen velvoite. Sosiaalisella oikeudenmukaisuudella tarkoitetaan mm. tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta, asiakasryhmien ja ihmisten eri tarpeiden huomioimista ja ihmisarvoa. Ammattihenkilön tulee ajaa sosiaalista oikeudenmukaisuutta siinä työssä ja niiden asiakkaiden kanssa, joiden etua hän ajaa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että työntekijän tulee vastustaa syrjintää, tunnustaa erilaisuus ja monimuotoisuus, jakaa saatavilla olevat resurssit tasaisesti, vastustaa epäoikeudenmukaisuutta ja vastata sellaisiin haasteisiin, jotka aiheutuvat yhteiskunnan syrjivistä rakenteista. Lisäksi työntekijän tulee tukea asiakkaita niin, että leimaantuminen ja huono-osaisuus vähenevät. (Arki, arvot ja etiikka 2022, 18–23.)

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä tietoisuutta työttömien häpeästä ja stigmasta. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla pyrittiin vastaamaan kysymyksiin, kuinka työllisyyspalveluiden työntekijä voi omalla toiminnallaan lievittää asiakkaan tuntemaa häpeää ja stigmaa, sekä miten häpeän tunteen väheneminen vaikuttaa palveluiden vastaanottamiseen.

Myllyviidan (2021, 21) mukaan yksi laukaiseva tekijä häpeälle on se, kun henkilö vertailee itseään muihin. Vertailun lisäksi häpeä voi Myllyviidan mukaan tulla tunteesta, että on toisten silmissä erilainen, kuin todellisuudessa haluaisi olla. Tämä on yhteneväinen Pultzin (2018, n.d) tutkimuksen kanssa, jossa suurin osa tutkimukseen osallistuneista koki häpeää, sillä he kuvittelivat ulkopuolisten arvioivan heidän työttömyyttään negatiivisesti. Nuoret ajattelivat, että muut näkevät heidän laiskoina tai henkilöinä, joiden työttömyys johtuu yrittämisen puutteesta. Peterie ym. (2019, n.d) tutkimuksessa kävi myös ilmi, että muiden ihmisten mahdolliset ajatukset vaikuttavat työttömien käyttäytymiseen. Peterien ym. mukaan häpeä ja stigma heikentävät henkilön sosiaalisia suhteita, etenkin sellaisiin henkilöihin, jotka eivät kuuluneet lähipiiriin. Tämä johtui osittain siitä, että tilanteet olivat henkisesti raskaita, sillä työttömät kokivat, etteivät voineet olla omana itsenään näissä tilanteissa. Tämän lisäksi työttömyyden yllä oleva stigma ja sen tuoma häpeä olivat kuormittavia. Myös Turusen ja Hiilamon (2022, 799–800) tutkimuksessa nostettiin esille työttömien kokemus ja tunne siitä, etteivät he olleet toisten silmissä arvostettuja. Samaa arvostuksen puutetta tunnettiin myös hallituksen osalta.

Myllyviidan (2021,55) mukaan ihminen voi kehittää selviytymiskeinoja, jotta sietäisi häpeän tunteita. Häpeää ei välttämättä edes tunnusteta itsessään, vaan se ilmenee muilla tavoin. Häpeä voi näkyä esimerkiksi tyhjyyden tunteena, riittämättömyytenä, vaikeutena tunnistaa itseään tai kroonisena vihaisuutena. Myös Peterie ym. (2019, n.d.) sekä Pultz (2018, n.d) toivat tutkimuksissaan esiin Myllyviidan viittaamia selviytymiskeinoja. Näissä kahdessa tutkimuksessa selviytymiskeinoiksi kerrottiin iloisten tunteiden suorittaminen, tunteiden piilottelu, muista työttömistä etääntyminen, itsensä luokittele ns. paremmaksi työttömäksi ja arvostava suhtautuminen toisiin työttömiin. Nämä selviytymiskeinot johtivat ajoittain siihen, etteivät työttömät halunneet pyytää apua työllisyyspalveluiden työntekijöiltä tai läheisiltään (Peterie 2019, n.d). Työttömien yhteenkuuluvuuden tunteesta tutkimuksissa nousi esiin kahdenlaista näkemystä, kun Turunen & Hiilamon (2022, 801–803) tutkimuksessa työttömyyden kokemuksen jakaminen toisten työttömien keskuudessa katsottiin tukevan etenkin pitkäaikaistyöttömyydestä selviytymistä.

Kokon (2018, 136–137) tutkimuksessa nousee esiin asiakaslähtöisyyden tärkeys, jota kuitenkin haastaa organisaatio- ja toimenpidekeskeinen työorientaatio. Työntekijöiden ja asiakkaan välinen luottamus luo parempaa pohjaa työskentelylle ja tavoitteelle saada asiakas sitoutumaan monialaiseen yhteispalveluun, jossa työtön saa tukea moniammatilliselta työryhmältä. Työntekijöiden roo-

lilla on tutkimuksen johtopäätöksien pohjalta merkittävä vaikutus työttömään asiakkaaseen, esimerkiksi kovin kontrolloivalla asenteella voi saada asiakkaan perääntymään palvelusta. (Mts.136–137) Kuitenkin Jokisen (2017, 196) tutkimuksessa nousee esiin työntekijän jämäkkyuden ja rehellisyyden tärkeys, joiden ei pitäisi kuitenkaan asiakaslähtöisyyttä sulkea pois. Työntekijän pitää pystyä nostamaan esiin sekä keskustelemaan vaikeaksikin koetuista aiheista. Asioinnin keskiössä on muistettava tavoite asiakkaan aktiivisesta roolista (Kokko 2018, 124–125).

Yhteiskunnassa vallitsee ajatus, että leipäjonossa käyvät rypevät häpeässä, mutta todellisuudessa leipäjonossa käyvät itse eivät häpeää tässä mittasuhteessa koe. Leipäjonossa käyvät ovat ylittäneet kynnyksen avun pyytämisestä ja näin ollen pystyvät kokemaan tämän mahdollisen oman huono-osaisuuden enemmänkin yhteiskunnalliseksi haasteeksi. (Laihiala 2018, 80–87.) Suomessa leipäjonon historia ulottuu 1990-luvulle, jolloin leipäjonot tulivat Suomeen ensimmäistä kertaa ja saivat paljon huomiota osakseen. Köyhyys nousi suureksi yhteiskunnalliseksi puheenaiheeksi ja myös kirkko havahtui suureen avuntarpeeseen. Seurakunta järjesti ensimmäisen työttömien ruokailun vuonna 1992. Leipäjonon ei alun perin ollut tarkoitus olla pysyvä apumuoto, mutta se on juurtunut osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Alkujaan tarve leipäjonolle tuli talouden taantumasta, minkä seurauksena myös perusturva ja etuuksia leikattiin. Leipäjonoja on yhä, sillä avuntarve ei ole vähentynyt. Ruoka-apu toiminnan oli tarkoitus loppua, kun taloudellinen tilanne kohentuisi ja myös ruoka-avun lopettamisesta on keskusteltu. Avun lopettamiseen kirkon kanta oli kuitenkin se, että ruoka-apua ei voi lopettaa ennen kuin työttömien minimoitointuloa nostettaisiin. (Mts. 23–26; Malkavaara 2002.) Suhteellinen köyhyys on yleisintä opiskelijoiden, yksin asuvien, eläkeläisten, yli 65-vuotiaiden sekä työttömien tai muuten työvoiman ulkopuolella olevien ryhmässä. Parhaiten köyhyydeltä suojaa parisuhde ja työllisyys. (Mts. 41–42.)

Vaikka Laihialan tutkimus käsittelee häpeää ja huono-osaisuutta leipäjonossa käyvien ihmisten keskuudessa, tutkimus päätettiin ottaa osaksi opinnäytetyötä sen tuoman lisäarvon vuoksi. Tutkimus tuo lisäarvoa huono-osaisuuden, mutta ennen kaikkea häpeän näkökulmasta. Koska leipäjonossa käyminen johtuu pitkälti köyhyydestä ja taloudellisesta niukkuudesta, on leipäjonossa käyminen ja työttömyys kietoutuneet yhteen. Tämän lisäksi leipäjonossa käyminen ja työttömyys ovat yhteiskunnassa stigmatisoituja ja häpeää aiheuttavia asioita, joten myös tästä näkökulmasta tutkimuksesta saatuja tuloksia voidaan hyödyntää opinnäytetyössä, jossa häpeää käsitellään työttömyyden näkökulmasta.

Tutkimusten pohjalta nousee voimakkaasti esille, että työllisyyspalveluiden työntekijöiden käyttäytymisellä ja suhtautumisella on merkittävä vaikutus työttömän kokemaan häpeän tunteeseen. Työllisyyspalvelut ovat lakisääteisiä, jolloin työntekijät ovat viranomaisroolissa ja asiakkaiden ohjaaminen vaatii myös velvoittavia toimia. Tämä aiheuttaa asiakkaissa monenlaisia tunteita ja toisaalta haastaa työntekijää pohtimaan omaa rooliaan asiakkaan auttamisessa työllistymisen prosessissa. Työttömien näkökulmasta työntekijöiden tulisi käyttää asiakaslähtöistä puhetapaa asiakkaita haastatellessa ja työttömien kanssa toimiessa. Työntekijä voi omalla asenteellaan ja käytöksellään lievittää työttömän kokemaa häpeää ihan vain olemalla ystävällinen, empaattinen ja kuuntelemalla asiakasta. Työntekijän olemus heijastaa hänen todelliset asenteensa ja ajatukset, joten rauhallinen puhetapa ja läsnä oleva vuorovaikutus lisäävät myös luottamuksen tunnetta. Tutkimustulosten perusteella voidaan tulla myös siihen johtopäätökseen, että onnistunut asiakaskohtaaminen ei vaadi työntekijältä suuria ponnisteluja, vaan kyse on monesti pienistä eleistä ja asiakkaan huomioimisesta. Malisen (2003, 208–209) häpeän tunteesta on mahdollista vapautua, mutta tämä vaatii yksilöltä ymmärrystä oman häpeän tunteen vaikutuksesta ja ominaispiirteistä. Tämä prosessi lähtee liikkeelle, kun tunnistaa ja tunnustaa omaa häpeää. Usein kun ihminen kokee kelpaavansa ja tulevansa hyväksytyksi täysin omana itsenään ilman minkäänlaisia vaatimuksia tai ehtoja, voi hän kokea vapautuvansa häpeästä.

Tutkimuksista kävi myös ilmi, että häpeä ja stigma vaikuttivat työttömyyspalveluiden vastaanottamiseen tai niihin hakeutumiseen. Apua omaan tilanteeseen ei haluttu pyytää, sillä häpeän vaikutus oli niin voimakas. Ei ole siis yhdentekevää miettiä, kuinka työttömien häpeää voitaisiin vähentää. Työntekijän käytöksellä ja ammattitaidolla on suuri merkitys, mutta toisaalta, jos työllisyyspalveluihin ei edes hakeuduta häpeän vuoksi, on haastavampaa, kuinka asiaan voisi vaikuttaa. Tällöin työntekijän käytöksellä ei voi juurikaan vaikuttaa työttömän häpeään, vaan vaikutus tulee muualta, kuten yhteiskunnassa vallalla olevista keskusteluista ja asenteista työttömiä kohtaan. Toisaalta työttömiä eteenpäin vievänä voimana voitiin tutkimuksissa nähdä myös häpeä, sillä työttömän asemaan ei haluttu jäädä, osittain sosiaalisen painostuksen takia. Tässä voitaisiin nähdä yhteys siihen, miksi häpeä on myös positiivista ja tärkeää. Sen avulla ihminen pyrkii elämässä eteenpäin ja tekemään asioita sen eteen, että työllistyisi.

7.2 Luotettavuus

Ihmisarvon sekä ihmisoikeuksien kunnioittaminen on sosiaalialan ammattilaisten työn perustus. Ihmisoikeuksiin on oikeus kaikilla ihmisyyden perusteella. Itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa ja työntekijän velvollisuus on kertoa asiakkaille eri mahdollisuuksista sekä vaihtoehtoista ja antaa asiakkaan itse tehdä valinta. (Arki, arvot ja etiikka 2022, 11–12.) Opinnäytetyön aiheessa korostuu kunnioitus ja osallisuuden vahvistaminen, jotta asiakas voisi työllisyyspalveluissa esittää toiveita, mielenkiinnon kohteita ja tuntea pystyvänsä vaikuttamaan omiin asioihinsa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä tietoisuutta häpeästä ja stigmasta ja niiden vaikutuksista. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, kuinka työntekijä voi omaa toimintaansa mukauttamalla edistää häpeää lievittäviä toimintatapoja. Opinnäytetyön aiheessa ei ole rajattu tarkemmin työttömien tilannetta tai statusta. Asiaa on pohdittu siitä näkökulmasta, ettei ole haluttu ottaa käsittelyyn vain esimerkiksi pitkäaikaistyöttömien häpeää, vaan käsitellään häpeää, jota kuka tahansa työllisyyspalveluita tarvitseva voi tuntea. Opinnäytetyössä työttömiä käsiteltiin kunnioittavasti ja häpeän tutkimisen tarkoituksena oli edistää työttömien palveluita ja kohtelua parempaan suuntaan.

Hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Luotettavuudessa varmistetaan tutkimuksen laatu suunnittelussa, menetelmissä, analyyseissa ja voimavaroissa. Rehellisyyttä toteutetaan tutkimuksen eri vaiheissa niin, että raportointi ja viestintä on avointa, oikeudenmukaista ja puolueetonta. Yksityiskohtia ei saa salata. Arvotus on mm. arvostusta kollegoita, tieteellisen toiminnan osapuolia ja yhteiskuntaa kohtaan. Vastuunkannolla tarkoitetaan, että tutkimuksesta kannetaan vastuu koko tieteellisen toiminnan suunnittelusta aina julkaisemiseen asti. Vastuuta kannetaan myös tutkimuksen vaikutuksista. (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2023, 12.) Opinnäytetyössä toimimme hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden mukaisesti ja ne on pidetty mielessä koko prosessin ajan. Tarvittaessa lisää tietoa haettiin ja luettiin hyvästä tieteellisestä käytännöstä opinnäytetyön prosessin aikana. Tutkimus toteutettiin narratiivisena kirjallisuuskatsauksena. Näin ollen haltuumme ei jäänyt aineistoa, jonka hallussapidosta ja hävittämisestä meidän olisi tullut huolehtia.

Opinnäytetyön prosessin alussa kävimme kirjallisuuden ja tutkimusten avulla läpi tutkimusaiheeseen liittyvää teoriaa, jotta saisimme hyvän käsityksen ja tietopohjan keskeisistä käsitteistä. Kun

olimme syventyneet keskeisiin käsitteisiin ja tehneet tietoperustan, lähdimme niiden pohjalta tekemään aineistohakua. Aineistohaun luotettavuuden pyrimme takaamaan sillä, että valitsimme korkeintaan kymmenen vuotta vanhoja vertaisarvioitu tutkimuksia. Aineistohaku tuotti paljon tuloksia etenkin englanninkielisistä tutkimuksista, mikä osaltansa asetti haasteita tutkimusten valinnassa. Tämä on saattanut vaikuttaa siihen, että hyviä ja erittäin relevantteja tutkimuksia on jäänyt aineistosta pois. Kirjallisuuskatsauksen aikana on toimittu menetelmän asettamien raamien mukaisesti, mutta tekijöiden ensikertalaisuudella on varmasti ollut vaikutusta myös tutkimuksen luotettavuuteen sitä heikentävästi. Tutkimuksen luotettavuuden parantamiseksi olemme tutkimuksen ajan suhtautuneet tutkittavaan asiaan neutraalisti, jotta omat mahdolliset ennakkokäsitykset eivät vaikuttaisi aineiston analysointiin. Tällä pyrittiin siihen, että aineistosta nostetaan esille kaikki oleelliset asiat, eikä vain niitä, jotka ovat linjassa tekijöiden aikaisempien olettamuksien kanssa.

7.3 Hyödynnettävyys ja jatkotutkimus

Työllisyyspalveluiden työntekijöille asiakkaan kokonaisvaltainen ymmärtäminen on hyvän palvelun lähtökohta. Hyvien vuorovaikutustaitojen merkitys on hyvin oleellista mutta tämän lisäksi rauhallisuus, empatiakyky sekä läsnä oleva työntekijä lisäävät asiakkaan luottamusta. Luottamusta tarvitaan, jotta asiakas uskaltautuu avautumaan omasta tilanteesta ja palveluiden vastaanottaminen mahdollistuu. Vaikka opinnäytetyö rajattiin tarkastelemaan häpeää ja stigmaa työttömien keskuudessa, vaikuttavat häpeä ja stigma kuitenkin hyvin monessa sosiaalialan palveluissa, todennäköisesti kaikissa. Aihe onkin siis ajankohtainen ja tärkeä muillekin kuin työllisyyspalveluiden työntekijöille. Tuloksia voi hyödyntää kaikki sosiaalialalla asiakastyötä tekevät, mutta tuloksia voi yhtä lailla hyödyntää esimerkiksi hoitotyötä tekevät ammattilaiset.

Tämän opinnäytetyön tuloksia katsomalla käy selkeästi ilmi, että häpeän tunne on ihmisellä usein syvään juurtunut, mutta muiden ihmisten toiminta ja käytös voivat tätä tunnetta lieventää tai vaihtoehtoisesti pahentaa. Työttömyys on yhteiskunnallisesti paljon pinnalla oleva asia ja yhteiskunnallisissa keskusteluissa tulisi myös huomioida minkälaiseen sävyyn asiaa käsitellään. Julkinen keskustelu vaikuttaa jokaisen yksilön asenteisiin työttömiä kohtaan. Tutkimus tehtiin kuvailevan kirjallisuuskatsauksen metodilla, joten syvällisempää tietoa työttömän yksilön kokemuksesta saisi haastattelu- tai kyselytutkimuksen avulla. Suomalaisia tutkimuksia työttömyydestä ja häpeästä ei juurikaan ollut. Olisi merkittävää tutkia asiakkaiden kokemuksia häpeästä asioidessa työllisyyspalveluiden työntekijöiden kanssa, ja yleisesti työttömyyden aiheuttamasta häpeästä ja stigmasta

sekä niiden vaikutuksista työttömän arkeen ja ajatteluun. Myös työttömyyden aikana toivoa luovat tekijät olisi kiinnostava näkökulma jatkotutkimukselle.

Lähteet

Alasalmi, J., Alimov N., Ansala, L., Busk, H., Huhtala, V-V., Kekäläinen, A., Keskinen, P., Ruuskanen, O-P. & Vuori, L. 2019. Työttömyyden laajat kustannukset yhteiskunnalle. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Viitattu 20.11.2023. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161296/16-2019-Tyottomyyden%20laajat%20kustannukset%20yhteiskunnalle.pdf>.

Arki, arvot ja etiikka. 2022. Sosiaalialan ammattihenkilön eettisen ohjeet. Punamusta oy. 3.painos. Viitattu 10.10.2023. <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad-00155d64030a>.

Jokinen, A. 2017. Tavoiteltavat sosiaalityöntekijän ominaisuudet ja vuorovaikutusasetelmat asiakkaan kohtaamisessa opiskelijoiden tulkitsemina. Janus. Viitattu 8.11.2023. <https://journal.fi/janus/article/view/59417/26594?acceptCookies=1>.

Kananoja, J. (toim.) 2018. Työllisyyskysymys. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Kokko, R-L. 2018. Asiakslähtöisyys tavoitteena työllistymistä edistävässä monialaisessa yhteispalvelussa. Janus. Viitattu 6.11.2023. [Asiakslähtöisyys tavoitteena työllistymistä edistävässä monialaisessa yhteispalvelussa - pdf \(journal.fi\)](#).

L1290/2002 Työttömyysturvalaki. Viitattu 1.10.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021290>.

L1325/2014. Yhdenvertaisuuslaki. Viitattu 1.11.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>.

L1986/609. Tasa-arvolaki. Viitattu 1.11.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>.

L2012/916. Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta. Viitattu 16.11.2023. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120916>

L731/1999 Suomen perustuslaki. Viitattu 1.10.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.

Laihiala, T. 2018. Kokemuksia ja käsityksiä leipäjonoista. Väitöskirja. Viitattu 27.09.2023. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/18868/urn_isbn_978-952-61-2699-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Malinen, B. 2012. Häpeän monet kasvot. 1. taskukirjapainos. Helsinki: Kirjapaja.

Näre, S. & Näre, L. 2022. Työttömyys sattuu. Arjen kamppailuja työllistämistoimien rattaissa. Tallinna: Tallinna Raamatutrukikoja.

Myllyviita, K. 2021. Häpeän hoito. 1.–4.painos. Tallinna: Duodecim.

Viljamaa, J. 2018. Hirveä häpeä. Suomalainen häpeä ja kuinka siitä pääsee eroon. Atena Kustannus.

Peterie, M., Ramia, G., Marston, G. & Patulny, R. 2019. Social isolation as Stigma-management: Explaining long-term unemployed people's "failure" to network. Sage Journals. Viitattu 10.11.2023. https://janet.finna.fi/PrimoRecord/pci.cdi_proquest_journals_2315922823?sid=3278771922.

Pultz, S. 2018. Shame and passion: The affective governing of young unemployed people. Sage Journals. Viitattu 12.11.2023. <https://journals-sagepub-com.ezproxy.jamk.fi:2443/doi/full/10.1177/0959354318759608>.

Stigma ja syrjintä. N.d. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 31.10.2023. <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyden-edistaminen/stigma-ja-syrjinta>.

TE-palvelut 2024-uudistus. N.d. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 20.10.2023. <https://tem.fi/te-palvelut-2024-uudistus>.

Turunen, E. & Hiilamo, H. 2022. Sense of belonging among people outside of working life in Finland. International Journal of Sociology and Social Policy. Viitattu 9.11.2023. [Sense of belonging among people outside of working life in Finland | Emerald Insight \(jamk.fi\)](https://www.emeraldinsight.com/doi/10.1108/IJSSP-08-2022-0011).

Työllisyyden kuntakokeilut. N.d. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 20.10.2023. <https://tem.fi/tyollisyyskokeilut>.

Työttömiä työnhakijoita elokuussa 249 500. 2023. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 20.10.2023. <https://tem.fi/-/tyottomia-tyonhakijoita-elokuussa-249-500>.

Työttömän käsite viiden maan lainsäädännössä. Työtön on se, jolla ei ole töitä. 2021. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. Viitattu 1.10.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163285/TEM_2021_45.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Vilka, H. 2023. Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Tallinna: Printon

Liitteet

Liite 1 Hakutiedot

Hakukone/Tietokanta	Hakutermit (tulokset)
Janet Finna	-Shame AND unemployment AND interaction (3540) -Shame AND stigma AND unemployment (2674) -Shame AND social work* (313 087)
Google Scholar	-Työttömyys AND häpeä (5910) -Shame AND unemployment AND interaction (17 500) -Shame AND stigma AND unempolymment (16 200) -Shame AND social work (127 000)
Janus	-Häpeä (18) -Työttömyys (39) -Shame AND unemployment AND interaction (9) -Työttömyys AND häpeä (20) -Sosiaalityö AND häpeä (36) -Häpeä AND sosiaali* (411)
JYKDOK	-Työttömyys (115) -Häpeä (8) -Shame AND unemployment AND interaction (5612) -Shame AND unemployment (9 961) -Shame AND social work* (128 664) -Unemployment AND shame OR stigma (4 507)
ARTO	-Työttömyys (365) -Työttömyys AND häpeä (2) -Sosiaalityö AND häpeä (12)